

JEŠTĚ JE MOŽNOST NÁVRATU

Podle Jiřího Pilaře je podceňován význam přímé učitelské speciálněpedagogické práce

Po skončení jednání Rady Asociace speciálních pedagogů, na kterém zazněla mimo jiné podpora co nejradikálnějšímu postupu školských odborů v jejich snaze o zlepšování odměňování učitelů, jsme hovořili s předsedou pražské sekce této organizace JIŘÍM PILAŘEM. Je terapeutem ve Středisku výchovné péče v Praze na Klíčově, před sedmi lety pomáhal asociaci zakládat a šest let stál v jejím čele.

Jaký je podle vás stav školství po roce inkluze, jak ji pojímá § 16 a další školského zákona a nová vyhláška o speciálním vzdělávání?

Ke mně se dostává obraz školství na základě dopadů dětí, které selhávají ve škole. Jde o děti, které by nemusely selhávat, pokud by měly jiné podmínky pro svoje vzdělávání. Jde zejména o děti tzv. hraniční, tedy o děti na pomezí lehké mentální retardace, nebo které už tuto pomyslnou hranici překračují, ale přitom se jim nedostává odborná speciálněpedagogická péče v systému základních škol praktických, které se dneska taky označují jako školy zřizované podle § 16 odstavce 9, což jistě uznáte, že je příšerné označení. V době, kdy tito žáci navštěvovali speciální školy a třídy, se výuce většinou nevyhýbali. Jenže teď bývají po rediagnostice někdy přefazováni do běžných škol, obvykle po páté třídě, nezvládají látku, učitelé se jim ve velkém kolektivu nemohou potřebně věnovat a v podstatě to ani neumí. Schází jim na to specializace, a děti prostě přestávají do školy chodit. K nám do SVP se dostávají v době, kdy už mají ne desítky, ale leckdy stovky neomluvených hodin. Na záškoláctví nasedají bezcílné toulky a mnoho z těchto dětí posléze končí v lůně asociálních part s trestnou činností a zneužíváním návykových látek.

Máte svoje tvrzení opřeno o nějakou osobní zkušenost?

V současnosti pracuji s chlapcem s velmi hraničním intelektem, který prošel prvním stupněm malé základní školy se speciálněpedagogickým zázemím a byl v ní spokojený. Měl přiměřené výsledky, chodil do školy, nebyly problémy. Protože šlo o školu jen s prvním stupněm, byli žáci, kteří vyšli, rozmisťováni do svých spádových škol. Tento chlapec měl trochu smůlu – jeho spádovou školou byla jazykovka.

Rodiče chtěli najít jinou, přiměřenější školu, zakládalo ale bylo – spádovost. Dostal se do třídy s řadou dětí nadaných, s ambiciózními rodiči. Hned propadl, najednou byl sice nejstarší, ale uměl nejméně. Spolužáci se mu smáli, bohužel k vsměchu se přidali i někteří učitelé. Divíte se, že kluk přestal chodit do školy? Má na dvě stě hodin neomluvených, pracuje s ním kurátor, maminka je nešťastná, on do školy odmítá chodit. Hledali jsme jinou školu, dlouho marně. Rodiče slyšeli – nemůžeme, máme

„MŠMT chtělo původně novelizací vyhlášky o speciálním vzdělávání poněkud eliminovat nedostatky, které pojetím inkluzivního vzdělávání vznikly, moc se to ale nepodařilo, jde pouze o kosmetické úpravy.

plno. Podle matčiných slov na jedné škole, kde byl odmítnut, přijali bezprostředně poté jeho romského spolužáka, byť také nebyl spádový. Upozornila na možnou diskriminaci svého „neromského“ dítěte a pak to šlo. I tato nepatřičná polarizace je důsledkem „odezdikezdizmu“ MŠMT v posledních letech. Problémy se záškoláctvím u chlapce ale mohou pokračovat dál, protože si už odvykl na pravidelnou školní docházku. Uvidíme, snad se ho podaří ještě zachránit. Podobných případů máme v rukávu desítky.

MŠMT před rokem po startu společného vzdělávání uklidňovalo, že se vlastně nic nestalo, že do běžných škol přešlo ze základních škol praktických jen 105 žáků.

Myslím, že zapomínají na to, že některé základní školy praktické se kvůli prudkému poklesu žáků stávají součástí běžných základních škol. Děti sice zůstávají v některých případech ve speciální třídě, není už ale nezbytné, aby je učil speciální pedagog. Asi má MŠMT dobře spočítáno, kolik přešlo do běžných škol jednotlivců,

ale to není úplný obraz. Zajímavé budou letošní statistické výkazy.

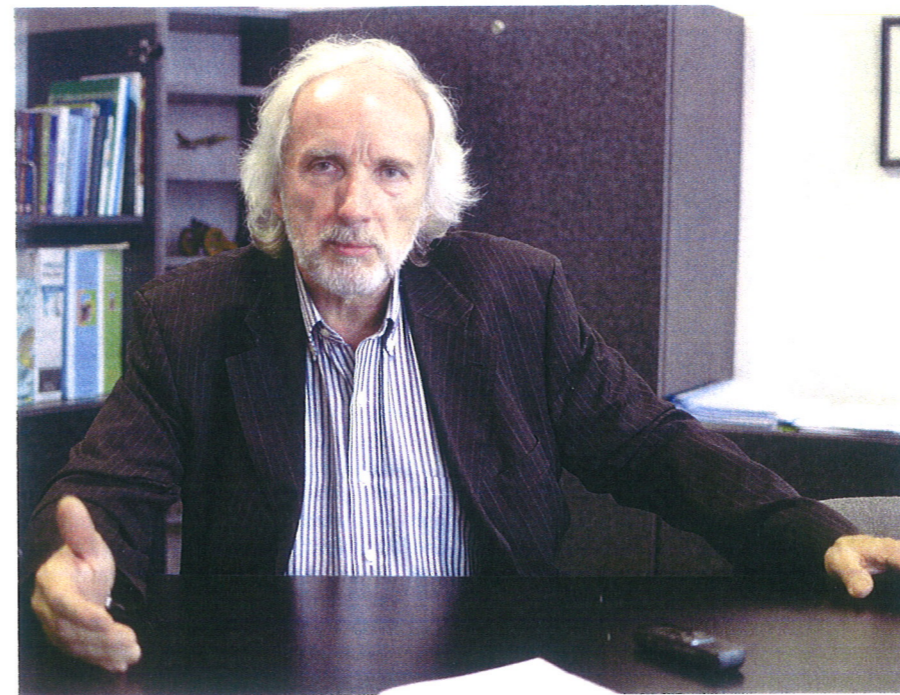
V rámci jednání rady ASP jste upozorňovali na to, že problémem je zejména skutečnost, že se těmto dětem nedostává při vyučování odborné speciálněpedagogické péče.

Je to jeden z největších problémů, které současné pojetí společného vzdělávání dětí intaktních, bez postižení, a dětí se speciálními vzdělávacími potřebami vyvolal. Speciální pedagog by měl absolvovat náročné plnohodnotné studium, v němž si vybírá odbornost i v rámci speciální pedagogiky, která se dělí na různé pedie. Významně odlišně pracuje etoped s dětmi s poruchami chování a třeba tyflopedit s žáky se závažným zrakovým postižením. Pokud se má přejít mezi pedie, je nutné doplnit si spoustu znalostí, které na základy speciální pedagogiky nasedají. To je věc, kterou podle mého MŠMT nechápe. I to je důsledek toho, že tam v podstatě

není v současnosti člověk, který by problematice rozuměl. Podle nich je učitel prostě pedagog, a proto může učit všechny děti v příslušné věkové kohortě. Je to stejné, jako kdyby se k lékařství přistupovalo způsobem, že někdo vystuduje medicínu, takže může dělat všechno od leděiny rýmy po transplantaci srdce.

Vidíte nějakou možnost návratu před loňský start společného vzdělávání?

Ještě snad není všechno totálně zničeno. Bylo by třeba, aby někdo měl rozum a nastavil legislativu tak, aby se děti se speciálními vzdělávacími potřebami dostaly do systému, který jim dokáže efektivně pomoci, ve kterém by se mohly vzdělávat přiměřeným způsobem, přiměřenými metodami a formami práce. Neznamená to, že bychom chtěli dostat všechny hraniční děti zpátky do speciálního školství. Pokud je běžná škola schopna jim poskytnout odpovídající podmínky pro jejich vzdělávání, pokud takovou cestu zvolí jejich rodiče, proč ne? Měla by to být ale dohoda mezi školou a rodiči. Je však potřeba, aby rodiče měli možnost rozhodnout se,

aby se jejich hraniční děti nebo děti, které limitních hodnot jen těsně nedosahují, mohly vzdělávat v menších skupinách s odbornou péčí speciálního pedagoga ve třídách a školách pro ně určených. A aby rodičům, kteří si oproti vyjádření poradny vzdělávání ve speciálním programu přejí, nikdo nevyhrožoval OSPODem. Ten by měl být naopak více akční u rodičů, kterým záškoláctví, a tedy nevzdělávání jejich dětí na srdci neleží.

Školy pro děti s mentálním postižením je stále ovšem možné podle školského zákona zřizovat. Tedy ani školy a třídy pro děti s LMP nejsou vyloučeny.

To je sice pravda, ale jak je možné, že za poslední rok zmizelo tolik dětí s lehkým mentálním postižením? Jak je možné, že poradny u dětí nyní piší místo hraničního pásma (IQ 70–79), že je dítě v pásmu podprůměru (IQ 80–89), to je přece velký rozdíl pro volbu přístupu učitele, ne? Není důvodem umělé zamezení umístování dětí do speciálního vzdělávání? To skutečně při rediagnostikách je tolik dětí najednou chytřejších? Nebo žijí poradny a SPC pod tlakem, aby doporučení na zařazení do těchto škol prostě nepsalý? Na to bych rád slyšel odpověď, ale pravdivou, nikoliv zpolitizovanou.

K letošnému školnímu roku připravilo MŠMT technickou novelu vyhlášky o speciálním vzdělávání. Zlepšila se díky tomu situace?

Mám z toho dojem, že MŠMT chtělo původně poněkud eliminovat nedostatky, které pojetím inkluzivního vzdělávání vznikly, moc se to ale nepodařilo, jde pouze o kosmetické úpravy. Naše ASP byla pro přepracování vyhlášky, protože již základní premisy původní vyhlášky jsou chybné. Ale na naše názory se nehledělo, jako už tradičně. Vypadá to, jako kdyby

si MŠMT z připomínek vybíralo jen to, co se mu hodilo. Ty nepohodlné zůstaly stranou. A pak MŠMT hlásá, že vyhláška vznikla na základě debat s odbornou veřejností. No, má pravdu, jen ten efekt nelze nalézt.

Jednou změnou je upozaděni plánu pedagogické podpory, který už není povinný a který škola může zpracovávat podle svého uvážení. Jde o snížení nadbytečné administrativy, jak to hodnotí MŠMT v důvodové zprávě?

Možná to ubráni administrativy je, po měsíci je to těžké hodnotit. Pouhý plán pedagogické podpory nepředstavuje záruku správného a potřebného přístupu k dítěti, na druhé straně může být pro poradenské pracovníky při následném vyšetření určitým vodítkem pro orientaci ve způsobu, jak se s dítětem pracovalo, co nebylo efektivní. A jsme navíc zpátky u problému odbornosti – pokud by pedagogickou podporu poskytoval speciální pedagog, je vyšší pravděpodobnost, že by se i lehčí problémy žáků mohly vyřešit hned na počátku a v čase se neprohlubovaly.

Prosadit se MŠMT nepodařilo zrušení jednodruhovosti speciálních škol (tedy škol pro žáky s jedním druhem postižení), která nutí zřizovatele a ředitele hledat náhradní řešení. Proti tomu se kromě ombudsmanky postavil ministr pro lidská práva, ministryně práce a sociálních věcí i třeba ministr spravedlnosti.

MŠMT asi chtělo pozitivně zapůsobit. Vypadá to ale, jako by zase zafungoval strach z toho, co by tomu asi řekly neziskovky. Výsledek není překvapivý, když se podíváte, kdo se postavil proti. Neziskovky jsou silně napojeny na některé odbory úřadu vlády. Ministryně Michaela Marksová a ombudsmanka Anna Šabatová jsou v podstatě jejich mluvčí a vidí porušování

lidských práv, kam se podívají, aniž by měly sebemenší znalosti problematiky, kterou kritizují. Zde si dovolím zmínit problematiku školských výchovných zařízení, kterou zdařile svými požadavky paralyzují a s tvůrci nového občanského zákoníku do něj vnesly chaos. S ministrem spravedlnosti Robertem Pelikánem jsme zatím měli zkušenost dobrou, když se postavil proti přesunu výchovných zařízení pod MPSV a podpořil bývalou ministryni Kateřinu Valachovou. Tak jeho postoj v této oblasti nerozumím.

Kritizujete neziskové organizace. Proč je nemáte rád?

Není pravda, že bych je neměl rád. Neziskové organizace mají svůj význam všude tam, kde státní aparát na konkrétní věci nestačí, například v podpoře dětí nějakým způsobem oslabených. Konečně sám jsem stál u vzniku tří neziskových organizací. Ty ale pomáhaly konkrétním lidem, konkrétním dětem, v konkrétních rizikových situacích. Jde v podstatě o nízkoprahová zařízení. Kritizují neziskovky typu Open Society Fund nebo třeba Odbornou společnost pro inkluzivní vzdělávání či Amnesty International. To jsou prostě ziskové neziskovky, které podle mého názoru nejsou postaveny na pomoci konkrétním lidem, ale na politickém lobbismu. Jde jim o prosazování vlastní ideologie, je to v podstatě politika dělaná nepolitickými cestami bez politické odpovědnosti. A z mého pohledu je to navíc mnohdy extrémně levicová politika nepřinášející nic pozitivního. Mám jim za zlé, že svojí fundamentální ideologií polarizují společnost a nahrávají tak paradoxně růstu extrémní pravice, což si nikdo soudný nepřeje.

Poslední jednání Rady ASP navštívil i předseda školských odborů František Dobšík, mluvili jste o pojetí inkluze i o odměňování ve školství.

Náš pohled na společné vzdělávání je kritičtější. Upozorňovali jsme pana předsedu na nebezpečí, které může pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami absence odborné péče ve vzdělávání znamenat. Co se odměňování týká, špatně placený učitel nemá bohužel dost síly, aby se proti této nespravedlnosti dokázal účinně bránit. Je tradicí českého kantora, že prostě „drží hubu a krok“. Bojí se zvednout hlavu, aby přes ni nedostal. Největším rebellem je ve sborovně nebo doma. To si neseme z dob hlubokého socialismu.

To už je ale osmadvacet let, ve školách budou i učitelé, kteří tu dobu ani nezažili.

Přesto se tak chovají. Nemuseli by, v současnosti učitelé scházejí, myslím, že by stačilo málo, aby byla politická garnitura přinucena k jejich realističtějšímu odměňování. Jenže už Masaryk říkal, že svěbytný demokratický stát se po totalitě buduje minimálně padesát let. Budeme si asi muset ještě chvíli počkat.